

Datum: 22.07.2019. godine

Broj protokola: Oi – K – SA – 109/19

**UN Komitet za ekonomska,
socijalna i kulturna prava (CESCR)
Palais Wilson – 52
CH – 1201 Geneva
Switzerland
E-mail: cescr@ohchr.org**

IZVJEŠTAJ UN KOMITETU ZA EKONOMSKA, SOCIJALNA I KULTURNA PRAVA (CESCR)

I - Uvod

Institucija Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ombudsmeni) u skladu sa Odlukom Međunarodnog koordinacionog komiteta (ICC) akreditirana je „A“ statusom kao nacionalni mehanizam za zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini (BiH). U okviru svog mandata Ombudsmeni prate i osiguravaju zaštitu prava građana u BiH, uključujući i prava garantovana Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, te svoje observacije redovno podnose UN tijelima.

U skladu sa Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine u sklopu institucije Ombudsmena djeluje Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, te Ombudsmeni imaju široko polje djelovanja s ciljem zaštite prava koja spadaju u ovu kategoriju: pravo na rad, pravo djece i mladih na zaštitu, pravo zaposlenih žena na porodijsku zaštitu, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na socijalnu zaštitu, pravo na socijalnu i medicinsku pomoć, pravo na korištenje službi socijalne zaštite, pravo lica s onesposobljenjima na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice, pravo starih lica na socijalnu zaštitu, pravo na zaštitu u slučaju prestanka radnog odnosa, pravo na stanovanje...

Ovaj izvještaj je sačinjen na bazi saznanja dobijenih iz žalbi građana podnesenih Ombudsmenima BiH i istraživanja provedenih u periodu 2014–2018. godine, publikovanih u Godišnjim i Specijalnim izvještajima koji su dostupni na zvaničnoj web stranici Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine ¹

¹ www.ombudsmen.gov.ba

II – Generalna zapažanja

U Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine primljeno je u 2014. godini - 682 žalbe, u 2015. godini - 698 žalbi, u 2016. godini - 738 žalbi, u 2017. godini - 755 žalbi, u 2018. godini – 825 žalbe koje se odnose na kršenje ekonomskih, te prava iz domena socijalne i kulturne zaštite. Kada uporedimo žalbe primljene u Instituciji u Izvještajnom periodu, evidentno je da se broj obraćanja građana povećao, što ne iznenađuje s obzirom na loše ekonomsko-socijalne prilike u državi.

Članom II Ustava Bosne i Hercegovine određeno je da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

Ekonomska, socijalna i kulturna prava garantuju se ustavima dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska), i deset kantona, te uređuju entitetskim i kantonalnim zakonima, jer su ova prava, shodno ustavnom uređenju Bosne i Hercegovine, u isključivoj nadležnosti entiteta i kantona. No i pored njihovog značajnog broja, primjetno je da veliki broj građana živi u siromaštvu i suočava se s društvenom isključenošću.

Nezaposlenost je poprimila velike razmjere u Bosni i Hercegovini, a građani u kontaktu sa Ombudsmanima, često ističu da su raspisani konkursi namješteni. Ukazano je i na problem dostupnosti, a prije svega učinkovitosti pravnih lijekova u natječajnim procedurama. Svjesni svoje bespomoćnosti, a u želji da sebi i članovima svoje obitelji osiguraju egzistenciju, građani Bosne i Hercegovine, nerijetko i cijele obitelji, prinuđeni su napuštati svoje domove i odlaziti na rad u druge zemlje. U skladu sa navedenim demografska slika društva u Bosni i Hercegovini je više nego zabrinjavajuća.

III – Pozitivni aspekti

U Federaciji Bosne i Hercegovine donesen je novi Zakon o radu (“Službene novine Federacije BiH”, br. 26/16 i 89/18) kao i u Republici Srpskoj Zakon o radu (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br.1/16 i 66/2018).

Nedosljedna primjena ranijeg radnog zakonodavstva dovođila je do teških kršenja prava iz radnog odnosa. Novim Zakonima o radu entiteta je u pogledu zasnivanja radnog odnosa sa maloljetnikom pojačana zaštita maloljetnih lica u smislu da se, pored opštih uslova za obavljanje određenih poslova, traži i saglasnost zakonskog zastupnika maloljetnika, što u odnosu na ranija zakonska rješenja sužava prostor za eksploataciju maloljetnih lica na radu.

Prema novim Zakonima o radu entiteta poslodavac je dužan radniku, uz pisani dokaz dostaviti fotokopije prijave na obavezno osiguranje od dana zaključivanja ugovora o radu, odnosno početka rada, kao i svake promjene osiguranja koja se tiču radnika. Ova odredba je naprednija u odnosu na ranija rješenja, jer su radnici ranije dolazili do saznanja da nisu prijavljeni kod nosilaca obaveznih osiguranja, tek kada pokušaju ostvariti neka prava koja su im zagarantovana propisima o obaveznom osiguranju (liječenje, invalidska penzija i sl.).

Zakoni o radu entiteta decidno navode osnove i vrste diskriminacije, uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje, nasilje na osnovu spola, kao i sistematsko uznemiravanje na radu ili u vezi s radom (mobing) radnika i lica koja traže zaposlenje kod poslodavca, zabranu i izuzetke od zabrane

diskriminacije, te zaštitu. Kao i u Zakonu o zabrani diskriminacije teret dokazivanja da nije bilo diskriminacije leži na poslodavcu, u slučaju da tužitelji iznesu činjenice koje opravdavaju sumnju da je poslodavac postupio suprotno odredbama Zakona o radu o zabrani diskriminacije.

Novim Zakonima o radu entiteta je jasno definisan pojam radnog vremena kao i prava i obaveze koje proističu iz ove definicije. U praksi se pokazalo da su radno vrijeme i njegovo trajanje najčešće i najflagrantnije kršena prava iz radnih odnosa od strane poslodavaca.

Novim Zakonima o radu entiteta predviđena je zaštita maloljetnika, žena, trudnica, bolesnih radnika i invalida, jednakost i zaštita plaća, pravo na otpremninu...

Također je novina mogućnost radnika koji nije iskoristio cijeli ili dio godišnjeg odmora krivicom poslodavca da, u slučaju prestanka ugovora o radu, od poslodavca zahtijeva isplatu naknade umjesto korištenja godišnjeg odmora u iznosu koji bi primio da je koristio cijeli odnosno njegov dio.

Zakonom o radu Republike Srpske propisano je da se ugovorom o radu ili odlukom poslodavca može utvrditi učešće radnika u dobiti ostvarenoj u poslovnoj godini, u skladu sa zakonom i opštim aktom, te da poslodavac kolektivno osigura sve radnike za slučaj nesreće na poslu.

Zakonima o radu entiteta predviđeno je pravo radnika da ako ne iskoristi godišnji odmor krivicom poslodavca, u cijelosti ili djelimično, ima pravo na naknadu štete.

Po prvi put se uvodi institut pripravnosti u smislu da je radnik pripravan odazvati se pozivu poslodavca za obavljanje poslova, ako se ukaže potreba, pri čemu se radnik ne nalazi na mjestu gdje se njegovi poslovi obavljaju niti na drugom mjestu koje je odredio poslodavac, ali se pripravnost ne smatra radnim vremenom.

Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom Federacije Bosne i Hercegovine (“Službene novine F BiH” br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09) propisan je dodatak na djecu kao osnovno pravo obitelji sa djecom.

Zakon o dječijoj zaštiti Republike Srpske (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 114/17)

Ovim zakonom uređuje se sistem dječije zaštite, korisnici prava iz dječije zaštite, postupak za ostvarivanje prava i druga pitanja od značaja za sistem dječije zaštite. Ovim zakonom je definisano i pravo na dodatak na djecu.

Zakon o Fondu solidarnosti za dijagnostiku i liječenje oboljenja, stanja i povreda djece u inostranstvu (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 100/17)

Cilj ovog zakona je omogućiti oboljeloj djeci koja su državljani Bosne i Hercegovine i Republike Srpske i osiguranici Fonda zdravstvenog osiguranja Republike Srpske, a kojoj nije moguće pružiti adekvatnu zdravstvenu uslugu u zdravstvenim ustanovama u Republici Srpskoj, kao ni u drugim zdravstvenim ustanovama sa kojima Fond zdravstvenog osiguranja Republike Srpske ima potpisan ugovor, dijagnostiku i liječenje u inostranim zemljama u kojima djeluju zdravstvene ustanove u kojima je to moguće. Sredstva Fonda solidarnosti dodjeljuju se djeci uzrasta do 18 godina života.

Zakon o dječijoj zaštiti Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH”, br. 51/2011 – prečišćeni tekst, 3/2015, 21/2018 i 4/2019)

Prava u oblasti dječije zaštite u smislu ovoga zakona su: naknada plate za vrijeme porodijskog odsustva, majčinski dodatak, pomoć za opremu novorođenčeta, dodatak za djecu i posebni psihosocijalni tretman bračnih drugova koji žele djecu i trudnicama.

Zakon o hraniteljstvu u Federaciji Bosni i Hercegovini (“Službene novine Federacije BiH”, br. 19/17)

Iako je u Bosni i Hercegovini još uvijek najprisutniji i najzastupljeniji oblik institucionalnog smještaja djece, Ombudsmeni pozdravljaju usvajanje ovog zakona.

- Osnivanje Fonda solidarnosti Federacije Bosne i Hercegovine

Sukladno Zakonu o zdravstvenom osiguranju FBiH, obrazovan je Fond solidarnosti Federacije Bosne i Hercegovine u cilju ostvarivanja jednakih uvjeta za provođenje obaveznog zdravstvenog osiguranja u svim kantonima, za određene prioritetne vertikalne programe zdravstvene zaštite od interesa za Federaciju, i za pružanje prioritetnih najsloženijih oblika zdravstvene zaštite iz određenih specijalističkih djelatnosti.

Time je osigurano finansiranje liječenja najtežih oboljenja za sva osigurana lica u Federaciji BiH pod istim uvjetima, bez obzira na kantonalnu pripadnost pacijenata i finansijsku moć kantonalnih zavoda zdravstvenog osiguranja.

- Strategije u Bosni i Hercegovini

Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2017-2026 i Strategija za unapređenje prava i položaja lica sa invaliditetom u Federaciji Bosni i Hercegovini.

Ove strategije su donesene u cilju stvaranja društva jednakih mogućnosti i sprovođenja aktivnosti na ravnopravnom učestvovanju lica sa invaliditetom u građanskim, političkim, ekonomskim, socijalnim i kulturnim oblastima života.

Strategija tranzicijske pravde u Bosni i Hercegovini 2012 – 2016

Revidirana strategija BiH za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma-usvojena 2008. godine

Pošto odredbe Aneksa VII još uvijek nisu u potpunosti realizirane, pristupilo se izradi Revidirane strategije BiH za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma. Revidirana strategija utvrđuje sljedeće strateške ciljeve: dovršenje procesa povratka izbjeglica iz BiH i raseljenih osoba u BiH, realiziranje povrata imovine i stanarskih prava, dovršenje procesa rekonstrukcije stambenih jedinica za potrebe povratka i osiguranje uvjeta održivog povratka i procesa reintegracije u BiH.

Program poboljšanja položaja žena žrtava ratnog silovanja i seksualnog zlostavljanja i torture u BiH 2012 – 2016.

Strategija kulturne politike u Bosni i Hercegovini

U 2008. godini Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine donijelo je Strategiju kulturne politike u Bosni i Hercegovini koja se uglavnom odnosi na zaštitu i promociju domaćeg kulturnog stvaralaštva i baštine.

- Donošenje Nacrta zakona

Nacrt zakona o socijalnom stanovanju Republike Srpske

Narodna skupština Republike Srpske je početkom 2019. godine, odlučila da se Nacrt zakona o socijalnom stanovanju Republike Srpske, uputi na javnu raspravu, jer se navedenim Nacrtom zakona uređuju pitanja koja su od posebnog značaja za građane i o kojima je neophodno da se najšire konsultuju zainteresovani organi i organizacije, naučne i stručne institucije.

Nacrt zakona o podršci porodicama s djecom u Federaciji Bosni i Hercegovini

U februaru 2019. godine Zastupnički dom Federalnog parlamenta odobrio je na sjednici Nacrt zakona o podršci porodicama s djecom čiji je cilj ujednačavanje prava u Federaciji Bosni i Hercegovini, kao i na naknadu nezaposlenim porodiljama. Nacrt je upućen u tromjesečnu javnu raspravu. Ova podrška ima za cilj da se svoj djeci osiguraju približno jednaki materijani uslovi za zdrav i pravilan psihofizički razvoj u porodici. Ovakvo rješenje treba doprinijeti socijalno pravičnijem i fiskalno održivijem funkcionisanju sistema, ukidanja diskriminacije na osnovu mjesta življenja te izjednačavanju prava djece u Federaciji

IV – Glavne zabrinutosti

Problem visine naknada iz oblasti socijalne zaštite

U Bosni i Hercegovini, u odnosu na stanje u kojoj se država nalazi, nedostatak finansijskih sredstava i neprovođenje strategija iz ove oblasti, često i najugroženije kategorije ostaju bez adekvatne pomoći.

Ombudsmeni smatraju da je potrebno da nadležni organi vlasti entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine obezbijede dodatna budžetska sredstava za programe za djecu i da je potrebno povećati izdvajanja iz budžeta lokalnih zajednica za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne i dječije zaštite i u tom pravcu zagovaraju jačanje kapaciteta nadležnih službi za socijalnu, porodičnu i dječiju zaštitu.

Socijalno stanovanje i rekonstrukcija stambenih objekata povratnika

Socijalno stanovanje je institut pomoću kojeg društvo pomaže obezbjeđivanju prihvatljivog načina stanovanja građanima koji iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga nisu u stanju samostalno riješiti svoje stambeno pitanje, a s ciljem obezbjeđivanja minimalnih uslova za život dostojan čovjeka.

Evidentna je sporost i nemar lokalnih zajednica pri rješavanju zahtjeva građana za rješavanjem stambenih problema socijalno ugroženih kategorija stanovništva.

Rekonstrukcija stambenih objekata povratnika još nije završena, a kako se radi uglavnom o starijim povratnicima, često ističu da neće doživjeti da ponovo usele u svoj prijeratni dom. Nažalost, mnogima do sada to nije uspjelo.

Zdravstvena zaštita djece

Prema važećem zakonodavstvu na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini pravo na zdravstvenu zaštitu djeteta uslovljeno je statusom roditelja/staratelja ili se to pravo vezuje za činjenicu redovnog obrazovanja djeteta.

Ombudsmeni izražavaju zabrinutost zbog činjenice da u okviru zdravstvene zaštite djece u entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine nije osiguran jednak pristup i jednake mogućnosti, uz osiguranje jednakih uslova za svu djecu, pri tome posebno naglašavajući da nisu uspostavljene dodatne mjere uključivanja djece s psihofizičkim poteškoćama, kao i djece iz marginaliziranih grupa kao što su Romi.

Obaveza vlasti za izjednačavanjem prava civilnih žrtava rata i civilnih invalida sa pravima vojnih invalida

Civilne žrtve rata i civilni invalidi nemaju sva navedena prava kao ratni vojni invalidi, iako imaju iste posljedice invaliditeta. Obaveza je vlasti da izjednači prava osoba s invaliditetom, bez obzira na uzroke nastanka inavliditeta i otkloni evidentnu diskriminaciju.

Isključenja građana s vodovodne i elektro mreže

Brojni primjeri žalbi građana upućuju na zaključak da u Bosni i Hercegovini postoje evidentni socijalni problemi, na koje vlasti ne reaguju sukladno svojim obvezama i pravima žalitelja. Posebno zabrinjavaju slučajevi javnih preduzeća, koja, koristeći svoj monopolski položaj (elektroprivreda i komunalna preduzeća), pribjegavaju isključenju domaćinstava s elektro i vodovodne mreže zbog neplaćanja računa, a što je u suprotnosti s članom 11. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Neefikasnost nadležnih organa u postupcima ostvarivanja prava iz radnog odnosa

Česte su žalbe građana koje se odnose na neefikasnost inspeksijskih organa i sudova u predmetima zaštite prava iz oblasti radnih odnosa.

Pravo na rad

Najčešći razlozi obraćanja Instituciji u izvještajnom periodu su nepravilnosti prilikom provođenja konkursne procedure², neprijavljivanje radnika na zavode/fondove za penzijsko i invalidsko osiguranje uključujući i neplaćivanje doprinosa za penzijsko, socijalno i zdravstveno osiguranje i osiguranje za slučaj nezaposlenosti³, neplaćanje prekovremenog rada, na dugotrajno vođenje postupaka pokrenutih zbog povrede prava iz radnih odnosa, iako se ovi predmeti u skladu sa zakonskim propisima smatraju predmetima hitne prirode⁴, nemogućnost izmirenja potraživanja radnika nakon okončanja stečajnih postupaka, nepravoremeno pokretanje stečajnih postupaka, usled neodgovornosti lica ovlašćenih za zastupanje stečajnog dužnika, ⁵nemogućnost izvršenja

² Ž-BL-04-17/16, Ž-BL-04-43/16, Ž-BL-04-57/16, Ž-BL-04-88/16, Ž-SA-04-123/16

³ Ž-BL-04-45/15

⁴ Ž-MO-04-100/17, Ž-MO-04-102/17, Ž-BR-04-237/17

⁵ Ž-LI-04-391/15, Ž-LI-05-40/16

pravosnažnih sudskih odluka u radnim sporovima (isplate zaostalih plaća i potraživanja, povrat na posao) radi likvidacije preduzeća.

Tokom 2015. godine usvojeni su novi zakoni o radu Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Oba zakona usvojena su u hitnoj proceduri, što je otvorilo pitanje transparentnosti postupka njihovog donošenja. Uporednom analizom Zakona o radu Federacije BiH i Zakona o radu RS-a može se utvrditi da novi zakoni donose više tehničkih i formalnih unapređenja, ali i nekoliko suštinskih promjena koje, s jedne strane, omogućavaju veći stepen zaštite radnicima, a s druge daju određenu fleksibilnost poslodavcima kod uređenja pojedinih radnopravnih pitanja.

Ombudsmeni ukazuju na to da je neophodno unaprijediti kvalitet i efikasnost postojećih institucionalnih mehanizama (inspeksijskih organa) kako bi se osigurala zaštita prava po osnovu rada i zaštite na radu.

Pravo na penziju

Žalbe građana odnosile su se na dužinu postupaka u prvostepenom i drugostepenom postupku, kao i na nepravilnosti prilikom obračuna visine penzije. Problem predstavljaju i spore procedure uvođenja u pravo ukoliko je žalilac radni staž ostvario u drugim drugim državama.⁶Riječ je o određivanju srazmjernog dijela penzije koji pada na teret različitih nosilaca osiguranja, u skladu sa sporazumima o socijalnom osiguranju koje je Bosna i Hercegovina potpisala sa drugim državama. Iako postoji obaveza službene saradnje fondova/zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje postupci mogu trajati duže u zavisnosti od složenosti prikupljanja dokumentacije na osnovu koje se utvrđuje radni staž i na osnovu koje su uplaćeni doprinosi.

Institucija ombudsmana prepoznala je problem kada su u pitanju osobe kojima je utvrđen posebni staž, jer nemaju pravo na odricanje od istog. Ombudsmeni drže da je najadekvatnije rješenje ovog pitanja ostavljanje mogućnosti osobama da same, dajući izjavu, odaberu da li žele ili ne žele da im se prilikom ostvarivanja prava na mirovinu uračuna i poseban staž.

Ombudsmeni su dana 28.05.2018. godine, Narodnoj skupštini Republike Srpske podnijeli Inicijativu za izmjene i dopune Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske" broj: 134/11, 83/13 i 103/15).

U Federaciji Bosni i Hercegovini je u 2018. godini usvojen novi Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju te se prema odredbi člana 38. navedenog Zakona, posebni ratni staž uračunava u penzijski staž samo uz pismenu saglasnost osobe na koju se taj staž odnosi. Neke od novina koje je donio novi zakon se odnose na bodovni sistem, minimalnu granicu za odlazak u starosnu penziju, uslove za odlazak u prijevremenu penziju.

Zdravstvena i socijalna zaštita

Primljene žalbe su se odnosile na nemogućnost ostvarivanja zdravstvene zaštite zbog neuplaćivanja doprinosa za zdravstveno od strane poslodavaca, teškoće u ostvarivanju prava na refundiranje troškova pruženih zdravstvenih usluga, neprofesionalno ophođenje ljekara prema pacijentima, nemogućnost pristupa određenim ljekarskim uslugama zbog nedolaska ljekara u mjesto prebivališta žalioca, ne(ostvarivanje) prava na zdravstvenu zaštitu djece, zdravstvenu zaštitu osoba sa mentalnim poteškoćama, plaćanje participacije, i uopšte kvalitet ostvarivanja zdravstvene zaštite,

⁶ Ž-SA-04-327/16, Ž-SA-04-490/16, Ž-SA-04-331/16, Ž-BR-04-54/16, Ž-BL-04-330/16

problem predstavljaju lijekovi koji nisu registrirani, niti dostupni u BiH, a odobrila ih je Svjetska zdravstvena organizacija. To su uglavnom lijekovi druge, treće i četvrte generacije za liječenje multiple skleroze, i prema navodima građana, riječ je o terapiji koja bi bitno usporila tok bolesti. Godišnja potrošnja navedenih lijekova je relativno mala što dovodi do nezainteresiranosti dobavljača za njihovu nabavku.

Ombudsmani posebno zabrinjavajućim nalaze žalbe u kojima stranke ističu nemogućnost pristupa informacijama o liječnicima koji su vršili određene usluge.

Ombudsmani su prepoznali problem u pitanju sticanja svojstva osigurane osobe prema Zakonu o zdravstvenom osiguranju Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 18/99, 51/01, 70/01, 51/03, 57/03, 17/08, 1/09 i 106/09), a radi ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu za kategoriju starih osoba, preko 65 godina života. Radi se o osobama koje nisu korisnici mirovine a imaju određenu "zemlju" zbog čega se upućuju da se osiguranju kao pojoprivrednici. Zbog starosti i radne nesposobnosti ova kategorija osoba nije u stanju obavljati piljoprivrednu djelatnost niti se osigurati na taj način, a ne može se osigurati ni u kategoriji – socijalni slučaj, ni preko druge osobe, npr. člana obitelji, opet zbog posjedovanja određene "zemlje".

U 2018. godini, Narodnoj skupštini Republike Srpske podnesena je Inicijativa za izmjene i dopune Zakona o zdravstvenom osiguranju Republike Srpske.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su u proteklom period zaprimili nekoliko žalbi oboljelih od karcinom koje su se odnosile na to da im nije osigurana adekvatna terapija jer se lijekovi ne nalaze na listi „A“ Fonda solidarnosti Federacije Bosne i Hercegovine. Takođe, ombudsmeni su primili žalbu Udruženja oboljelih od celijaklije „Leptirić“ Zenica, koji ukazuju na kršenje prava I diskriminaciju oboljelih od celijaklije u Federaciji Bosne i Hercegovine, jer je jedini lijek za oboljele od celijaklije bezglutenska prehrana, a što je enormno skupo za građane. Bezglutensko brašno, kao njihov lijek, stavljeno je na listu B lijekova, pa ovisno od kantonalnih/županijskih ministarstava zdravstva u nekim kantonima/županijama su određena prava priznata, a u drugima ne. Za razliku od Federacije Bosne i Hercegovine, Republika Srpska i Distrikt Brčko su djeci oboljeloj od celijaklije utvrdili dosmrtno pravo na bezglutensko brašno za sve oboljele, bez obzira na dob. Ombudsmani su otvorili *ex officio* predmet koji se odnosi na uskraćivanje prava pacijenata sa dijabetesom na zdravstvenu zaštitu ograničenjem količine inzulinske terapije.

Prema važećem zakonodavstvu na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini pravo na zdravstvenu zaštitu djeteta uslovljeno statusom roditelja/staratelja ili se to pravo vezuje za činjenicu redovnog obrazovanja djeteta. Ombudsmeni izražavaju zabrinutost zbog činjenice da u okviru zdravstvene zaštite djece u entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine nije osiguran jednak pristup i jednake mogućnosti, uz osiguranje jednakih uslova za svu djecu, pri tome posebno naglašavajući da nisu uspostavljene dodatne mjere uključivanja djece s psihofizičkim poteškoćama, kao i djece iz marginaliziranih grupa kao što su Romi. Uloženi naponi na kreiranju minimuma standarda u vezi sa zdravstvenom zaštitom djece u entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine nisu u dovoljnoj mjeri rezultirali da usluge zdravstvene zaštite

Ombudsmeni smatraju da je potrebno da nadležni organi vlasti entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine obezbijede dodatna budžetska sredstava za programe za djecu i da je potrebno povećati izdvajanja iz budžeta lokalnih zajednica za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne i dječije zaštite i u tom pravcu zagovaraju jačanje kapaciteta nadležnih službi za socijalnu, porodičnu i dječiju zaštitu.

Imajući u vidu ranije preporuke Ombudsmena da je potrebno intenzivnije sprovesti transformaciju institucija za djecu bez roditeljskog staranja i da je potrebno i dalje osnaživati hraniteljstvo. Iako su u tom smislu u Republici Srpskoj još 2014. godine poduzeti određeni koraci u cilju uređenja problematike hraniteljstva, te usvojen Pravilnik o hraniteljstvu koji tačno definiše sve odluke koje je Federacija Bosne i Hercegovine uredila donošenjem Zakona o hraniteljstvu, Ombudsmeni naglašavaju potrebu stavljanja ove problematike u zakonske okvire i u Republici Srpskoj.

U svojim izvještajima Ombudsmeni uvijek posebnu pažnju posvećuju centrima za socijalni rad⁷. Opet podsjećamo da se uposleni u centrima susreću sa brojnim profesionalnim rizicima, širokim spektrom zakonskih odgovornosti i ovlasti, a svakodnevno rade sa velikim brojem različitih korisnika (duševni bolesnici, oboljeli od zaraznih bolesti, osobe sklone asocijalnom i agresivnom ponašanju, počinioci različitih krivičnih djela, bračni i vanbračni partneri, malodobne osobe u sukobu sa zakonom, itd).

Institucija ombudsmena je u 2014. godini na Inicijativu Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH pristupila izradi Specijalnog izvještaja o stanju zaštite majke i materinstva za potrebe Vlade i Parlamenta Federacije BiH. Nakon prikupljanja potrebnog materijala i njegove analize, Specijalni izvještaj objavljen je u oktobru 2015. godine. U izvještaju je konstatirano stanje materinske zaštite s finansijskog aspekta porodijskih naknada u Federaciji BiH, a nadležnim su upućene preporuke o optimalnom rješenju i preporuke za moguća finansijska rješenja porodijskih naknada i dječijeg doplatka.

Sve veći broj građana u Bosni i Hercegovini ima potrebu za određenim oblicima socijalne zaštite. Stanje velike nezaposlenosti, male penzije, radnici koji su nakon gašenja firmi ostali bez posla itd. ukazuju na to da se socijalna prava ugroženih stanovnika moraju staviti u fokus. Socijalna pomoć je simbolična i ne može osigurati osnovne životne potrebe. Žalbe se odnose na nerješavanje zahtjeva za jednokratnu novčanu pomoć, nerješavanje zahtjeva za stambeno zbrinjavanje. Zbog nemogućnosti plaćanja obveza po računima za isporučenu električnu energiju, elektrodistribucije vrše isključenje takvih domaćinstava s elektro mreže. Nadalje, postoje problemi s osiguravanjem ogrijeva - problem je tim teži jer se najčešće radi o starim i nemoćnim osobama. Prilježene su i žalbe povratnika zbog nemogućnosti priključenja domaćinstva na elektro mrežu pod povoljnijim uslovima.⁸ Žalbe iz socijalne zaštite ne oslikava pravo stanje stvari koje je mnogo gore.

Prava žena – majki koje zakonito borave na teritoriju Bosne i Hercegovine nisu izjednačena sa pravima žena – majki državljanke Bosne i Hercegovine te je potrebno usuglasiti federalni zakon sa međunarodnim standardima, nakon kojega bi bilo moguće pristupiti usuglašavanju kantonalnih zakona o socijalnoj skrbi, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom sa federalnim zakonom.

Dana 25.01.2018. godine, upućena je inicijativa Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine i Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike za izmjenu i dopunu Zakona o osnovama socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj: 36/99, 54/04, 39/06, 14/09 i 45/16). Ombudsmeni su obaviješteni, da je dana 14.03.2018. godine, Inicijativa prosljeđena Zakonodavno-pravnom povjerenstvu Zastupničkog doma Parlamenta FBiH.

⁷ Specijalni izvještaj Ombudsmena Bosne i Hercegovine „Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta“, novembar 2013.

⁸ Ž-SA-04-689/17, Ž-SA-04-766/16, Ž-LI-04-360/17, Ž-LI-04-362/17, Ž-LI-04-390/17

Komunalne usluge

Žalbe koje su razmatrane od strane Ombudsmana odnosile su se na probleme vezane za izbor upravitelja za upravljanje i održavanje zajedničkih dijelova i uređaja zgrade – ulaza, probleme u vezi otpadnih/fekalnih voda, zahtjeve za besplatno priključenje povratnika na vodovodnu mrežu, pružanje i uskraćivanje usluga od strane komunalnih poduzeća, nepravilnosti prilikom obračunavanja komunalnih usluga, zastarjelost komunalnih potraživanja.

Obrazovanje

Žalbe iz oblasti obrazovanja se odnose na neprofesionalan rad nastavnika, loš kvalitet nastave u školi, pravo odraslih na školovanje, kršenje odredbi pravilnika o polaganju popravnih ispita, povreda prava napredovanja, odbrane doktorske disertacije, narušavanje kodeksa nastavničke etike itd.

U pogledu stanja u odgojno-obrazovnim ustanovama u Bosni i Hercegovini, Ombudsmeni konstatuju da je materijalno stanje u mnogim školama loše, te je potrebno i dalje raditi na osavremenjavanju škola u materijalno-tehničkom smislu (opremiti kabinete za predmetnu nastavu, jačati informatičku opremljenost škola, popunjavati školske biblioteke i sl.), omogućiti adekvatnu realizaciju nastave tjelesnog odgoja (izgradnja novih, sanacija postojećih sportskih sala i terena), obezbjediti što većem broju djece besplatne udžbenike i organizovan školski prevoz, a za socijalno ugrožene kategorije i jedan obrok dnevno tokom nastavnog dana, omogućiti praksu produženog boravka u školama u svim onim općinama u kojima postoji potreba za to, podsticati djecu romske nacionalnosti da redovno pohađaju obavezno osnovno ali i srednje obrazovanje. Nadalje, potrebno je posebnu pažnju posvetiti inkluziji djece sa posebnim obrazovnim potrebama (otkloniti fizičke barijere i učiniti škole tehnički dostupne ovoj populaciji djece; obezbjediti dovoljan broj stručnjaka, asistenata u nastavi i didaktičkog materijala; edukovati nastavno osoblje za rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama; smanjivati predrasude djece i odraslih o potrebama i mogućnostima djece koja imaju razvojnih poteškoća i sl.

Ekologija i zaštita okoliša

Pitanje okoliša i njegove zaštite je prijeko potrebna i aktualna tema u Bosni i Hercegovini, a što potvrđuje i sve veći broj zaprimljenih žalbi. U Bosni i Hercegovini nije jasno definisana politika djelovanja na ovome području, i pored donošenja velikog broja zakona, što otvara pitanja ispunjavanja preuzetih obaveza na međunarodnom planu.

Bosna i Hercegovina je ratifikovala brojne konvencije i protokole, kao: Okvirnu konvenciju UN-a o klimatskim promjenama, Protokol iz Kyota, Konvenciju o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i njegovog odlaganja, Konvenciju UN-a o biološkoj raznolikosti, Aarhušku konvenciju, Protokol iz Kartagene o biološkoj sigurnosti, Protokol o vodi i zdravlju itd.

Pitanja zaštite okoliša nisu uključena u deset tačaka u kojima su Ustavom Bosne i Hercegovine definisane nadležnosti državnih institucija, te stoga spadaju pod sljedeću odredbu: “Sve vladine funkcije i nadležnosti koja nisu ovim Ustavom izričito povjerena institucijama Bosne i Hercegovine pripadaju entitetima”. (član III, stav 3.)

U Federaciji Bosne i Hercegovine donesen je Zakon o zaštiti okoliša (“Službene novine FBiH”, br. 33/03) a u Republici Srpskoj je donesen Zakon o zaštiti životne sredine (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 71/2012 i 79/2015).

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine

Nives Jukić

Prof.dr Ljubinko Mitrović

Dr. Jasminka Džumhur